

Mennyit ér egy filmvázlat?

Szokatlanul heves, helyenként indulatos vita alakult ki Csoóri Sándor és Kósa Ferenc Dózsa-film vázlatáról, amely az Új Írásban látott napvilágot.

Mielőtt a témához érdemben hozzászólnánk, a tisztelet-hangján kell szólnunk a Népszabadságban lezajlott vita alaposságáról, melységéről. Ugyancsak elismerés jár a születőben levő filmvázlat átfogó elemzéséért, s azért a nagyfokú felelősség-tudatért, amely korrigálni igyekszik az alkotók vélt vagy valódi tévedéseit.

Többször elhangzott már az óhaj: nagyon üdvös lenne a jelentősnek ígérkező filmek **alakuló állapotával** megismerkedni, esetleg véleményt nyilvánítani még a vászonra költés előtt. A kívánságnak voltak támogatói és bírálói. Utóbbiak az **alkotói ökonomiát** feltették a szélesebb vita nyilvánosságától. Meggyőződésünk szerint a hivatott felszólalások, elemzések nem sértik, hanem inkább támogatják, segítik az alkotói „önrendelkezést”. Rényi Péter, Tóth Dezső és **Eörsi István** megjegyzéseiből bizonyára sokat felhasználnak a szerzők a film végső gondolatosságának kialakításában.

Már a film leendő nézői is felcsigázott érdeklődéssel várják az alkotást, az egymásnak szegezett vélemények pedig újbóli elolvasásra serkentették a filmbarátokat, hogy ki-ki megkeresse az ítélet-ben az egyéni vagy immár orientált gondolatmenetet.

Tehát, a lezajló vita mindegyikében hasznosnak bizonyult. Ennek ellenére tesszünk néhány megjegyzést mi is; ösztönző, vitakozó ismerőseinkkel, barátainkkal a hátunk mögött.

Mi nem tetszett többeknek ebben a vitában?

Az érvek egymásnak szegezett csatájában a **személyeskedő hangot** mellőzni lehetett volna. Nem tudtuk elmélyülni, s az ügynek kijáró komolysággal olvasni a Rényi-Eörsi vitát, mert a vélemény-eltérések özőne mögött **személyre szóló sértések**, rejtett vagdalkozások domináltak.

Persze, a legfőbb kifogás mégsem ez a vitával kapcsolatban.

A polemizálók bonckés alá fogtak egy **vázlatos filmnovellát**, amelynek teljes képe, tartalmi és formai gondolatosságát csak a **filmvászon bontakozik ki**. A filmnovella egyes figurái homlokegyenest „mást mondanak” Rényi Péternek, mint Tóth Dezsőnek, illetve **Eörsi Istvánnak**. Miért? A vitakozók csak a **meglehető**, nyers vázlatra támaszkodhattak. Mint minden vázlat — mondjuk, filmnovella — a vászonra költés **szándékának alaptendenciáját** rajzolja fel. Ezen vitakozni lehet, sőt szükséges is.

A polemizálók azonban túlságosan **irodalmi anyagként** kezelték a filmnovellát, nem figyelve az anyag további sorsára: a képi megjelenítésre. Tóth Dezső és Rényi Péter is szinte „csak” mellékesen szóltak róla, hogy itt egy készülő film vázlatáról van szó, egy olyan műfomáról, amely igazi — tehát eszmei, esztétikai értékeit tekintve — csak a vásznon nyerheti elétét. **Bíró Ivette** írja egyik tanulmányában, éppen a Reteggett Iván (bizonyos vonatkozásában, néhány szempont alapján összevethető a készülő Kósa-filmmel) elemzése kapcsán: „Eisenstein ebben a filmjében bizonyos kifejezőeszközök gondolati, hangulati felruházásában odáig megy,

hogy teljességgel polarizálja tartalmukat.” Bíró Ivette véleménye kontrollálható, mert a képi fogalmazás szugesztivitása valóban a **vágás**, azaz a mesteri szerkesztés munkáját idézi. Meg vagyunk róla győződve, hogy **a tartalmak végső soron a forgatás és a vágászoba vitával terhes világában kapták meg végső formájukat**.

A Kósa—Csoóri filmnovellához is hozzá kell képzelnünk ezt a nélkülözhetetlen műhelymunkát, mint **tartalom-megvalósító tényező**.

Lőrinc pap és Dózsa, meg a többiek egymáshoz kapcsolódása, filmbeli viszonya a képi megfogalmazás után válik csak világossá. Rényi Péter valóban csak mellékesen említette a színdramaturgia, a szélesvásznú komponálás, a vágás, a sorrend kérdésért, de arról nem szólt, hogy a film megvalósítása alaposan megváltoztathatja akár az ő, akár pedig Tóth Dezső és **Eörsi István** „Dózsa koncepcióját”. Bizonyos véletlen folytán e sorok írója találkozott a Tíz-ezer nap filmnovellájával. A szemesítésről kiderült: **a filmnyelv győzött a sete-suta dialógusok felett**.

Most sem tudhatjuk, hogy Kósa vajon nem a celluloid szalagon akar-e végső rendet teremteni hősei között.

Mindez nem jelenti azt, hogy szó nélkül hagyjunk vitatható művész-koncepciókat. De lám: Rényi és Tóth Dezső szinte teljesen eltérő ítékezése Dózsa figurájára felett, azt bizonyíthatja, hogy az alkotó, sem az egyik, sem a másik Dózsa-portrét nem kívánta megrajzolni. Egy harmadikat inkább, amelyet a film tár majd elénk.

Párkány László